

ORGAN NAKLİ VE BAĞIŞI HAKKINDA SAĞLIK ALANI DIŞINDAKİ AKADEMİSYENLERİN GÖRÜŞLERİ

OPINIONS OF ACADEMICIAN OUTSIDE THE FIELD OF HEALTH ABOUT ORGAN
TRANSPLANTATION AND DONATION

Cahide ÇEVİK¹, Yeliz CİĞERCİ¹, Pakize ÖZYÜREK¹, Sinem Nur BÜYÜKYÖRÜK²,
Kezban ÇAKAR², Şeyma HALAT³

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü,

²Afyonkarahisar Devlet Hastanesi,

³Batman Beşiri Devlet Hastanesi

ÖZ

AMAÇ: Bu çalışmada sağlık alanı dışındaki akademisyen grubunun organ nakli ve bağışı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM: Çalışmanın etik kurul onayı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (26.02.2016; 2016/07) alınmıştır. Çalışma kapsamına sağlık alanı dışındaki fakülte ve yüksekokullarda çalışan, araştırmaya katılmayı kabul eden 202 akademisyen çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmacılar tarafından literatür taranarak hazırlanan, demografik özellikler ile organ nakli ve bağışına yönelik 28 soru içeren anket formu araştırma kapsamına alınan akademisyenlere verilerek cevaplamaları istenmiştir. Sonuçlar SPSS 22.0 programında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde katılımcı görüşleri frekans ve yüzde dağılımları ile hesaplanmıştır.

BULGULAR: Akademisyenlerin %92.6'sı organlarını bağışlamadığını ifade etmiştir. "Sonraki zamanlarda bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna ise Akademisyenlerin %54'ü bilmiyorum şeklinde cevap vermiştir. Akademisyenlerin %98.5'inin beyin ölümünün tanımını bildiği görülmüştür. Akademisyenlerin %60.4'ü organ bağışının maddi çıkar karşılığında yapıldığına, %52.5'i organ bekleme listelerinde yanlılık olduğuna ve %81.2'si de yasa dışı organ ticareti yapıldığına inandıklarını ifade etmiştir. Akademisyenlerin %44.6'sı ülkemizdeki organ bağış oranlarının düşüklüğünü birinci sırada dinen caiz olmadığı düşüncesine bağlamıştır.

SONUÇ: Akademisyenlerin organ bağışlama oranının çok düşük olduğu, ilerleyen zamanlarda bağışlama konusunda kararsız oldukları, organ dağıtımı ile ilgili yanlış düşüncelere sahip oldukları, organ bağış oranlarının düşüklüğünü dinen caiz olmadığı düşüncesine bağladıkları söylenebilir.

ANAHTAR KELİMELEER: Organ nakli, organ bağışı, akademisyen

ABSTRACT

OBJECTIVE: In this study, it was intended to determine the opinions of the academic group without health origins, about organ transplantation and donation.

MATERIAL AND METHODS: The ethics committee approval of the study was taken from the Turkish Scientific Research and Publication Ethics Committee (26.02.2016; 2016/07). 202 academics who were not on leave, who accepted to participate in the study and who worked in faculties and colleges except the field of health were taken into the scope of the study. Questionnaire method was used in the research. Questionnaire prepared by researchers searching the literature containing 28 questions about organ transplantation and donation were given to the academics who were taken into the scope of the research and they were asked to complete it. The results were evaluated with SPSS 22,0 package software.

RESULTS: 92.6 % of the academics expressed that they did not donate their organs. 54 % of the academics answered the question "Do you think to donate your organs later?" as "I do not know". It was seen that 98.5 % of the academics knew the definition of cerebral death. 60.4 % of the academics expressed that organ donation was made for a consideration, 52.5 % of them expressed that there was bias in the organ waiting lists and 81.2 % of them expressed that they believed that there was illegal organ trade. 44.6 % of the academics answered that the reason was the thought about its religiously not being allowable.

CONCLUSIONS: It can be said that the organ donation rate of the academics is low, they are indecisive about donation in the future and they have wrong opinions about organ distribution. They think that the low rate of organ donations is because of the thought about its being religiously not allowable.

KEYWORDS: Organ transplantation, organ donation, academia

Geliş Tarihi / Received: 02.10.2017

Kabul Tarihi / Accepted: 05.04.2018

Yazışma Adresi / Correspondence: Öğr. Gör. Dr. Cahide ÇEVİK
Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Afyon Sağlık Yüksekokulu,
ccevik@aku.edu.tr

GİRİŞ

Organ nakli, vücutta fonksiyonlarını yerine getiremeyen bir organın yerine canlı bir vericiden, veya beyin ölümü gerçekleşmiş kadavradan alınan sağlam ve aynı görevi üstlenecek bir organın nakledilmesi işlemidir (1). Kadavradan nakil yapılabilmesi için "beyin fonksiyonların tam ve geri dönüşümsüz kaybı" olan beyin ölümünün gerçekleşmiş olması gerekir (2).

Son yıllarda organ nakli gerektiren hastalıklar nedeniyle organ bekleyen hasta sayısı giderek artmaktadır. Maalesef organ bekleyen hasta sayısının artmasına rağmen, organ bağış oranında pek bir değişiklik olduğu söylenemez.

Ülkemizde organ nakli bekleyen hasta sayısı 24580 kişi iken (3); 2017 yılı nakil yapılan hasta sayısı 1148'dir (4). Bu nakillerin 421'i kadeverik donör kaynaklıdır (5). Dünyada en yüksek donör oranına sahip İspanya'da bir milyon nüfusa düşen kadavra bağış sayısı 2012 yılı için 35.1, Türkiye'de ise 4.6 olduğu ifade edilmektedir (6). Yapılan araştırmalara göre bu farkın sebebi eğitim, sosyoekonomik düzey, kültür, yasalar ve dini görüşlerin farklı olmasıdır (1). Bağış yapmama sebepleri arasında, beden bütünlüğünün bozulmasının istenmemesi, ticari yönden istismar edileceği, dini açıdan uygun olmayacağı, hekimlere güvensizlik duyulması, hastanede iyi bakılmayacağı düşüncesi, tam olarak ölmeden organlarının alınacağı endişesi, beyin ölümüne inanmama, organ mafyası gibi düşüncelere sahip olunması sayılabilir (1,7).

Organ nakli gerektiren hastalıklar nedeniyle organ bekleyen hasta sayısı gün geçtikçe artarken yukarıdaki nedenlerle bağış oranlarının aynı artışı göstermemesi ciddi bir sorun oluşturmakta ve birçok hasta organ beklerken hayatını kaybetmektedir. Bağış oranlarının düşük olmasında organ nakli ile ilgili görüşler önemli yer tutmaktadır. Ülkemizde organ bağışının istenilen düzeye gelebilmesi için halkın bilinçlendirilmesi ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi oldukça önemlidir. Bu konuda eğitimlere büyük görev düşmektedir. Ülkemizde yüksek eğitim düzeyine sahip ve eğitici rolü olan meslek gruplarından biri akademisyenlerdir. Bu nedenle akademisyen grubun organ bağışı ve nakli hakkındaki

görüşleri önem kazanmaktadır. Bu çalışmada sağlık kökenli olmayan akademisyen grubunun bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Organ nakli konusunda eğitim almamış olmalarından dolayı sağlık kökenli olmayan akademisyenler seçilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın evrenini bir üniversitenin Tıp Fakültesi, Sağlık Yüksek Okulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu dışındaki il içinde bulunan Fakülte ve Yüksekokullarda çalışan akademisyenler oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma evrenin tümüne ulaşılması hedeflendiğinden örneklem seçilmemiştir. Çalışmanın yapılacağı tarihte izinli olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul eden, sağlık alanı dışındaki fakülte ve yüksekokullarda çalışan, 202 akademisyen çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından literatür (8,9,10,11) taranarak hazırlanan, demografik özellikler ile organ nakli ve bağışına yönelik 28 soru içeren anket formu araştırma kapsamına alınan akademisyenlere verilerek cevaplamaları istenmiştir. İstatistiksel analiz SPSS version 22,0 kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde katılımcı görüşleri frekans ve yüzde dağılımları ile hesaplanmış ve değerler yüzde olarak verilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Çalışmanın etik kurul onayı Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (26.02.2016; 2016/07) alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan akademisyenlerin % 34.2'si kadın, % 65.8'i erkekti. Akademisyenlerin % 36.1'i Araştırma Görevlisi %15.8'i Öğretim Görevlisi, %4.5'i Okutman, %2.5'i Uzman, % 20.3'ü Yardımcı Doçent, %15.8'i Doçent, %5'i de Profesör ünvanına sahipti. Akademisyenlerin %92.6'sı organlarını bağışlamadığını ifade etmiştir. Bağış yapmama sebepleri sorulduğunda; %25.7'si bilgisizlikten, %8.9'u fırsat bulamadığından, %5.4'ü kendi yaşamını değerli bulduğundan, %4'ü korkudan, %2'si dini sebeplerden, %2'si duygusal nedenlerden, %1.5' i beyin ölümüne inanmadığından ve %1.5'i sağlık problemlerinden

dolayı bağış yapmadıklarını ifade etmişlerdir. "Sonraki zamanlarda bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna ise Akademisyenlerin % 54'ü "bilmiyorum" şeklinde cevap vermiştir. Akademisyenlerin %98.5'inin beyin ölümünün tanımını bildiği görülmüştür. "Beyin ölümü ile bitkisel hayat aynı şeyi mi ifade eder" sorusuna akademisyenlerin % 35.1'i evet, %41.1'i hayır şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir. Akademisyenlerin %60.4'ü organ bağışının maddi çıkar karşılığında yapıldığına, %52.5'i organ bekleme listelerinde yanlılık olduğuna ve %81.2'si de yasa dışı organ ticareti yapıldığına inandıklarını ifade etmiştir. "Ailenizden bir üyenin beyin ölümü halinde organ bağışına izin verir misiniz" sorusuna Akademisyenlerin %52.5'i bilmiyorum, cevabını vermiştir. Organ bağış oranlarının artırılması için akademisyenlerin %48'i kamu spotunun kullanılmasını, %13.4'ü dinen caiz olduğuna yönelik bilgilendirme yapılmasını, %10.9'u ise eğitim kurumlarında eğitim verilmesini önermiştir (**Tablo 1**). Akademisyenlere "Ülkemizde doku ve organ bağışı bekleyen kişi sayısı çok fazla iken bağışta bulunan kişi sayısı oldukça azdır. Sizce bunun sebebi nedir" sorusu sorul-

Tablo 1: Akademisyenlerin Sosyo-Demografik ve Bireysel Özellikleri ile Organ Bağışı ve Nakli Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı (N=202)

Değişkenler	n	%
Yaş		
20-35yaş	85	42.1
36-45 yaş	74	36.6
46-55 yaş	38	18.8
56 yaş ve üzeri yaş	5	2.5
Cinsiyet		
Kadın	69	34.2
Erkek	133	65.8
Öğrenim durumu		
Lisans	11	5.4
Yüksek lisans	63	31.2
Doktora	128	63.4
Akademik Ünvanı		
Okutman	9	4.5
Uzman	5	2.5
Araştırma Görevlisi	73	36.1
Öğretim Görevlisi	32	15.8
Yardımcı Doçent	41	20.3
Doçent	32	15.8
Profesör	10	5
Organ bağışında bulundunuz mu?		
Evet	15	7.4
Hayır	187	92.6
Cevabınız hayır ise sonraki zamanlarda organ bağışı yapmayı düşünür müsünüz?		
Evet	57	28.2
Hayır	22	10.9
Bilmiyorum	109	54
Organ bağışı yapmama sebepleri		
Bilgisizlik	52	25.7
Fırsat bulamama	18	8.9
Kendi yaşamını değerli bulma	11	5.4
Korku	8	4
Dini inanç	4	2
Duygusal nedenler	4	2
Beyin ölümüne inanmama	3	1.5
Sağlık problemi	3	1.5
Ailenizde ve yakın çevrenizde organ nakli için sıra bekleyen var mı?		
Evet	4	2
Hayır	198	98
Sizce beyin ölümü nedir?		
Beynin sadece duyuşsal kaybıdır	1	0.5
Bilinç bulanıklığıyla seyreden geçici bir durumdur	2	1
Tıbbi müdahaleler ile tedavi edilebilen bir durumdur	0	0
Tüm beyin fonksiyonlarının geri dönüşsüz kaybıdır	199	98.5
Sizce beyin ölümü ile bitkisel hayat aynı şeyi mi ifade eder?		
Evet	71	35.1
Hayır	83	41.1
Bilmiyorum	48	23.8
Doku ve organ nakli kimlerden yapılabilir?		

Sadece canlı bireyden	6	3
Hem canlıdan hem de beyin ölümü gerçekleşen kadavradan	152	75.2
Sadece beyin ölümü gerçekleşen kadavradan	26	12.9
Bilmiyorum	18	8.9
Ailenizden veya yakın çevrenizden beyin ölümü sonrası organ bağışında bulunan var mı?		
Evet	9	4.5
Hayır	193	95.5
Ailenizden bir üyenin beyin ölümü halinde organ bağışına izin vermeniz için size sorulsa cevabınız ne olur ?		
Evet	69	34.2
Hayır	27	13.4
Bilmiyorum	106	52.5
Bir bireyin organları ne zaman alınabilir?		
Beyin ölümü gerçekleştiğinde	162	80.2
Kalbi durduğunda	30	14.9
Solumu durduğunda	10	5
Doku ve organ bağışının maddi çıkar karşılığında yapıldığına inanıyor musunuz?		
Evet	122	60.4
Hayır	45	22.3
Bilmiyorum	35	17.3
Doku ve organ bekleme sırasında yanlılık olduğunu düşünüyor musunuz ?		
Evet	106	52.5
Hayır	33	16.3
Bilmiyorum	63	31.2
Sizce basında sıkça adı geçen "yasa dışı organ ticareti" gerçekten var mıdır?		
Evet	164	81.2
Hayır	4	2
Bilmiyorum	34	16.8

muş ve bu nedenleri öncelik sırasına koymaları istenmiştir. Akademisyenlerin %44.6'sı birinci sırada dinen caiz olmadığı düşüncesini, %19.3'ü birinci sırada vücut bütünlüğünün bozulacağı düşüncesini, %4'ü birinci sırada organların kime verileceğinin bilinmemesini, %3'ü doku ve organları almak için yeterli tıbbi tedavinin yapılmayacağı düşüncesini söylemiştir (**Tablo 2**).

Tablo 2: Ülkemizde Organ Bağışında Bulunan Kişi Sayısının Yetersiz Olma Sebeplerinin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı (N=202)

Değişkenler	n	%	n	%	n	%	n	%
Dinen caiz olmadığı düşüncesi	90	44.6	25	12.4	17	8.4	11	5.4
Organların kime verileceğinin bilinmemesi	8	4	28	13.9	34	16.8	73	36.1
Vücut bütünlüğünün bozulacağı düşüncesi	39	19.3	63	31.2	33	16.3	8	4
Doku ve organları almak için yeterli tıbbi tedavinin yapılmayacağı düşüncesi	6	3	27	13.4	59	29.2	51	25.2

TARTIŞMA

Son yıllarda organ nakli gerektiren hastalıklar nedeniyle organ bekleyen hasta sayısı giderek artmaktadır. Organ bekleyen hasta sayısının artmasına rağmen, organ bağış sayılarının aynı oranda arttığını söylemek pek mümkün değildir. Özellikle beyin ölümü sonrası bağış oranları oldukça düşüktür. Bu nedenle canlı vericili nakil sayıları dünya oranlarına göre ülkemizde daha yüksektir (12). Ancak her organın canlı vericiden nakli gerçekleştirilemeyeceğinden, kalp gibi canlıdan yapılamayan nakillerde kadavra bağışının oldukça yetersiz olması ve her geçen gün bekleme listelerine yeni hasta eklenmesi nedeniyle bekleyen hasta sayılarında bir düşüş olduğu söylenemez. Bu nedenle organ bağış oranlarının artırılması hayati öneme sahiptir.

Sağlık alanı dışındaki akademisyenlerin organ nakli ve bağışı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, akademisyenlerin %92.6'sı organlarını bağışlamadığını ifade ederken "sonraki zamanlarda organ bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna %54'ü "bilmiyorum" cevabını vermiştir. Eğitim düzeyi yüksek bir eğitimci grubu olan akademisyenlerin organ bağış oranlarının oldukça düşük olması organ bağışının eğitimle bir ilişkisi olmadığını düşündürmektedir. Bu konu ile ilgili Şıpkın ve arkadaşlarının (8) yaptığı bir çalışmada akademisyenlerin %86.6'sının organ bağışı yapmadığını, %35.4'ü organlarını bağışlama konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir. Özellikle 18 yaş üstü karar verme yetilerinin geliştiği bir grubun eğitiminde önemli bir yere sahip olan akademisyenlerin davranış ve düşünceleri eğitime yansımakta ve eğitim verdiği hedef grupta davranış ve düşünce değişikliklerine neden olabilmektedir. Bu anlamda akademisyen grubun bağış oranlarının düşük olması gelecek yıllar içerisinde de bağış oranlarının maalesef ülkemizde çok değişmeyeceği konusunda bir gösterge olabilir. Tarhan ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada katılımcıların % 88.3'ü bağış yapmadığını belirtmiştir (13). Bir diğer çalışmada katılımcıların %50.5'i organ bağışlama konusunda kararsız oldukları ifade edilmiştir (1). Tüm bu sonuçlar çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Akademisyenlerin %98.5'inin beyin ölümünün tanımını bildiği tespit edilmiştir. Bu özellikle beyin ölümü kavramı tanımının doğru yapılması açısından oldukça önemlidir. Çünkü beyin ölümü kavramı ile ilgili çok fazla bilgi karmaşası yaşanmaktadır. Özellikle beyin ölümü kavramının doğru anlaşılması kadavra bağış oranlarının artmasına katkı sağlayabilir. Ancak "beyin ölümü ile bitkisel hayat aynı şeyi mi ifade eder" sorusuna akademisyenlerin % 35.1'i evet, %41.1'i hayır şeklinde cevap vermiştir. Beyin ölümü 'ölüm' bitkisel hayat ise 'hayat' kavramını ifade eder. Bu nedenle iki kavramın ayrımının yapılması da beyin ölümü kavramının anlaşılması açısından öneme sahiptir. Yazar ve Açıkgözün yaptığı bir çalışmada katılımcıların %50.2'sinin beyin ölümü nedir soruna doğru cevap verdiği saptanmıştır (11).

Akademisyenlerin %60.4'ü organ bağışının maddi çıkar karşılığında yapıldığına, %52.5'i or-

gan bekleme listelerinde yanlılık olduğuna ve %81.2'si de yasa dışı organ ticaretine inandıklarını söylemiştir. Akademisyenlerin bu düşüncelere sahip olması organ bağışlamamalarına sebep olabilir. Organ bağışı oranlarını etkilemesi nedeniyle basında bu konulara yönelik doğruluğu kanıtlanmadıkça haber yapılmamasının önemli olduğu kanısındayız. Araujo and Siqueira'nın sağlık çalışanlarının organ nakli ile ilgili tutumlarını belirlemek için yaptığı bir çalışmada (14) sağlık çalışanlarının %26.4'ünün organların yasa dışı ticareti yapıldığını kabul ettikleri, %65.7'sinin ise kabul etmediği belirlenmiştir. Bu sonuç çalışmamızla zıtlık göstermektedir. İki çalışma arasındaki bu farklılık diğer çalışmadaki katılımcıların sağlık çalışanı ve sağlık çalışanının organ bağışı-nakli konusunda daha gerçekçi bilgilere sahip olmasından kaynaklanabilir.

Akademisyenlere ülkemizde organ bağış oranının düşük olmasının sebebi sorulmuş ve akademisyenlerin %44.6'sı birinci sırada dinen caiz olmadığı düşüncesine bağlamıştır. Ancak kendilerinin bağış yapmama sebepleri arasında dini inancı neden olarak gösteren katılımcı oranı ise sadece %2'dir. Bu anlamda bakıldığında akademisyenlerin organ bağışında dini sebepleri önemsemedikleri ancak halkın bağış yapmamasında dini inancın önemli olduğu fikrine sahip oldukları söylenebilir. Yazar ve Açıkgöz'ün halkın organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi ve tutumlarını incelediği çalışmada, organ bağışında bulunmak istemeyenlerin %22.9'u (n=91) dini inançlarından dolayı organ bağışında bulunmak istemediklerini ifade ettikleri belirtilmiştir (11). Çalışmamızla benzer bir çalışmada ise bağışta bulunmak istemeyen ve kararsız olan öğretim üyelerinin % 1.2'sinin dini ve geleceksel nedenleri öne sürdüğü saptanmıştır (8). Bu sonuç çalışmamızdaki bağış yapmama sebeplerinden dini inanç oranı ile paralellik göstermektedir.

SONUÇ

Akademisyenlerin organ bağışlama oranının çok düşük olduğu, ilerleyen zamanlarda bağışlama konusunda kararsız oldukları, organ dağıtımı ile ilgili yanlış düşüncelere sahip oldukları, organ bağış oranlarının düşüklüğünün dinen caiz olmadığı düşüncesine bağladıkları söylenebilir. Özellikle organ bağış oranlarının

düşük olduğu ülkemizde organ bağıışı ile ilgili bilgilendirmelerin yapılması oldukça önemlidir. Bu bilgilendirmede akademisyenlerle işbirliği yapılmalıdır. Ancak öncelikle akademisyenlerin organ bağıışı ve nakli ile ilgili bilgi düzeylerini ve olumlu görüşlerini artırıcı faaliyetlerde bulunulmalıdır. Bunun yanında bilgilendirmenin okul çağlarındaki çocukların yaşlarına uygun eğitim içeriği ile okulda ders müfredatı içerisinde yapılması, böylelikle çocuk yaşlarda organ bağıışı hakkında bilinç kazandırılması gerektiğini düşünüyoruz. Bunun yanında halkın bilinçlendirilmesi ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi gerekmektedir. Halkı bilinçlendirme çalışmalarında Sağlık Bakanlığı, dernek, vakıf ve din adamları birlikte çalışmalıdır. Organ naklinin dini boyutu hakkında yanlış inanışlar mevcuttur. Bu yanlış inanışların azaltılmasında din adamları önemli yer tutar. Bunun yanında sağlık çalışanlarına olan güvenin arttırılmasının da organ bağıışına pozitif bir katkı sağlayacağı kanısındayız. Bu güvenin arttırılmasında sağlık çalışanı-hasta veya hasta yakını iletişiminin önemli bir yere sahip olduğunu düşünüyoruz.

Yine bağıış oranlarına olumsuz yansıyan diğer bir konu basında yer alan organ ticareti, organ mafyası gibi haberlerdir. Basın bu konuda hassas davranmalı ve gerçekliği kanıtlanmadıkça bu tür haberleri yayınlamamalıdır. Ayrıca basın olumlu katkılar sağlayabilir. Kamu spotu adı altında Sağlık Bakanlığının hazırlamış olduğu videoları yayınlamanın yanısıra bilinçlendirme programları ile destek verebilir. Özetle; sürekli ve kesintisiz olarak topluma doğru bilgileri anlatarak, toplumun zihnindeki negatif düşünceleri değiştirerek ve en küçük bireyden en büyük bireye kadar organ nakli hakkında bilinçlenerek bağıış oranlarının arttırılabileceğini düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

1. Baykan Z, Naçar M, Yamanel R, ve ark. Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin organ-doku nakli konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Ulusal Cerrahi Dergisi*. 2009;25(4),137-141.
2. Salaçin S, Gülmen MK, Erkol Z, ve ark. Beyin ölümü kavramına sosyal yaklaşım: iki ayrı bölge anket çalışmasının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*. 1996;4(2),85-87.

3. T.C. Sağlık Bakanlığı (Sb). (2017a). Organ Bekleyen Sayılar, <https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=ORGANBEKLEME> Erişim:27.03.2017.
4. T.C. Sağlık Bakanlığı (Sb). (2017b). Organ Nakli Sayıları, <https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=ORGANNAKLI> Erişim:27.03.2017.
5. T.C. Sağlık Bakanlığı (Sb). (2017c). Beyin Ölüm bilgileri, <https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=YOBIS> Erişim:27.03.2017.
6. Karasu D, Yılmaz C, Karaduman İ, ve ark. Beyin ölümü olgularının retrospektif analizi. *Yoğun Bakım Dergisi*.2015; 6,23-26.
7. Koçak A, Aktaş EÖ, Şenol E, ve ark. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağıışı hakkındaki bilgi düzeyi. *Ege Tıp Dergisi*. 2010;49(3), 153-160.
8. Şıpkın S, Sen B, Akan S, ve ark. Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim elemanlarının organ bağıışına bakış açılarının incelenmesi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 2010;11(1),19-25.
9. Kara S, Salman Z, Öngel K. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi sağlık personelinin organ bağıışına bakışı. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2012.11(1),33-39.
10. Kavurmacı M, Karabulut N, Koç A. Üniversite öğrencilerinin organ bağıışı hakkındaki bilgi ve görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2014;11(2),15-21.
11. Yazar MA, Açıkgöz MB. Nevşehir il merkezinde yaşayan halkın organ bağıışı ve nakli konusundaki bilgi ve tutumları. *Türk J Anaesthesiol Reanim* 2016;44, 250-7.
12. Vuruşkan H. Kadavra verici takibi ve organ alımı. *J Surg Med Sci*. 2006;2(21),18-20.
13. Tarhan M, Dalar L, Yıldırımoglu H, ve ark. Hasta yakınlarının organ bağıışı ve nakli ile ilgili tutumları ve sosyal profilleri arasındaki ilişki. *Bakırköy Tıp Dergisi*. 2013;9,152-158.
14. Araujo C, Siqueira M. Brazilian healthcare professionals: a study of attitudes toward organ donation. *Transplantation Proceedings*. 2016;48, 3241-3244.